

بررسی کیفیت دوستی بین جوانان منزوی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه کردستان)

سردار فتوحی^۱

چکیده

امروزه روابط اجتماعی به دلیل ظهور ابزارهای نوینی چون رسانه‌های ارتباطی، دانشگاه و ... از لحاظ کمیت و کیفیت تغییر کرده است. کمیت رابطه بر کیفیت روابط فرد با دیگران از جمله دوستان تأثیرگذار است. بر این اساس، هدف این پژوهش بررسی تأثیر انزوای اجتماعی بر کیفیت دوستی بین دانشجویان دانشگاه کردستان مبتنی بر نظریه شبکه است. این پژوهش به صورت پیمایشی اجرا شده و با استفاده از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی آسان، ۳۷۵ نفر از دانشجویان دانشگاه کردستان انتخاب و سپس با بهره‌گیری از پرسشنامه محقق‌ساخته، یافته‌ها جمع‌آوری شدند. پس از استخراج نتایج پرسشنامه‌ها، محاسبات آماری برای توصیف و آزمون فرضیه‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و Lisrel انجام شدند. نتایج حاکی از آنند که انزوای اجتماعی بر یأس از تداوم روابط، احساس بی‌قدرتی، مطیع‌بودن و وابستگی در روابط دوستانه دانشجویان تأثیر معناداری دارد؛ اما انزوای اجتماعی بر تنفر و بی‌اعتمادی به دیگران فاقد تأثیر معنادار است. در نتیجه آن باید بگوییم زمانی که دانشجویان تماس با هم‌نوعشان را از دست داده باشند، استعداد کسب تجربه و اندیشه را نیز از دست می‌دهند که با ازدست‌دادن اندیشه و عمل، احساس ناتوانی و بی‌قدرتی می‌کنند و در نتیجه آن مطیع دیگران می‌شوند.

واژه‌های کلیدی

شبکه روابط، یأس اجتماعی، وابستگی، بی‌قدرتی

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۵/۰۹ تاریخ پذیرش: ۹۷/۱۰/۰۶

۱ دانشجوی دکتری سیاست‌گذاری فرهنگی پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تهران: ایران.

fotohis@yahoo.com

۱. بیان مسئله

ایران کشوری در حال توسعه و در حال گذار است (بشیریه، ۱۳۸۲: ۱۷۶). از خصوصیات جوامع در حال گذار، معطل ماندن بین آموزه‌های مدرن و سنتی و گرفتن بخشی از هر کدام است. چنین جامعه‌ای هم دغدغه نوشتن و پیوستن به کاروان مدرنیته را دارد و هم هراسناک از دست دادن ارزشهای سنتی و بومی خود است و در حالتی برزخی می‌ماند و هر از گاهی به یک سمت متمایل می‌شود. این تمایل با خود چالش‌هایی را برمی‌انگیزد. در این دوران عدم قطعیت، ابهام و شتاب‌زدگی همراه با شناور ماندن هویت‌ها و کثرت اندیشه‌ها تأثیرگذارند و نتیجه آن انزوای اجتماعی^۱ است (رزاقی، ۱۳۸۲: ۳۳)؛ هر چند که متفکرانی نظیر فیوئر، فروم، مزاروس، پاینه‌ایم و گافمن، انزوای اجتماعی را نه ابداعی نو و واژه‌ای جدید، بلکه پدیده‌ای کهن و تاریخی در نظر گرفته‌اند و معتقدند انزوای اجتماعی، سخن دیروز، امروز یا فردا نیست، بلکه این مفهوم از زمان پیدایش انسان با او عجین بوده است، با این تفاوت که نوع و میزان آن بسته به شرایط تاریخی و موقعیت‌های اجتماعی تغییر می‌کند (موسوی و حیدرپورمرد، ۱۳۹۰: ۳۳). غلبه ابزارهای نوین در جوامع امروزی باعث شده که پیوندهای واقعی، عینی و رودررو تضعیف شوند و نوعی انزوای اجتماعی در روابط عینی برای انسانها به ارمغان آید (ریترز، ۱۳۹۴: ۷۱۱).

در دوره بعد از انقلاب اسلامی (۱۳۵۷) به‌طور عام و در دهه جدید به‌طور خاص، با گسترش شبکه‌های اجتماعی مجازی و دانشگاهها، رشد شهرنشینی، تمرکز فزاینده جمعیت در شهرها و... مواجه هستیم (جعفری، ۱۳۹۵؛ کیانپور و همکاران، ۱۳۹۳) که باعث تغییراتی در باورها، نگرشها، ارزشها و علائق افراد به‌خصوص در زندگی شهری شده‌اند. به عبارتی دیگر، با ورود ابزارهای جدید، مدرنیته عامل تکثر و تنوع در روابط و انزوای اجتماعی شده است؛ چنانکه محسنی، دوران و سهرابی (۱۳۸۵) در این خصوص، تأثیرات اینترنت بر انزوای اجتماعی را بررسی کرده‌اند و تأثیر آن را در سطح بالایی پذیرفته‌اند. اما علاوه بر غلبه ابزارهای نوین، علل و عوامل دیگری نیز در پژوهش‌های صورت گرفته در داخل و خارج از کشور ذکر شده‌اند. ابراهیمی‌مقدمیان (۱۳۸۱) در پژوهش خود که جوانان همدان را مطالعه کرده، به این نتیجه رسیده که تصور از آینده، تنش فرهنگی ناشی از وسائل ارتباط جمعی، آرمان‌گرایی و مشارکت اجتماعی جوانان در امور روزمره، بر انزوای اجتماعی تأثیر معناداری دارند. در جدیدترین پژوهش داخلی که در این راستا توسط مدرسی‌یزدی و همکاران (۱۳۹۶)

بر روی دختران مجرد بالای ۳۰ سال شهر یزد انجام شده، نتایج حاکی از این هستند که باورهای سنتی و نوع برداشت از خود، در مجموع بیشترین تأثیر را بر میزان انزوای اجتماعی داشته‌اند. اسمیت^۱، کوبایاشی^۲ و فیشر^۳ (۲۰۱۷) نیز پژوهشی در کانادا انجام داده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که عواملی چون تجربیات زندگی، پویایی خانواده و الگوی جامعه‌پذیری نیز باعث انزوای اجتماعی می‌شوند. همسو با پژوهش کوبایاشی و فیشر (۲۰۱۷)، کلانتری و حسینی‌زاده‌آرانی (۱۳۹۴) نیز در ایران نشان دادند که روابط خانوادگی و جامعه‌پذیری در خانواده، عوامل مهم مؤثر بر انزوای اجتماعی‌اند.

به‌طور کلی توجه زیادی به علل و عوامل انزوای اجتماعی شده، ولی پیامدهای آن غالباً مغفول مانده‌اند. پژوهش‌هایی هم که در این خصوص انجام شده‌اند، غالباً به جنبه‌های روان‌شناختی آن همچون افسردگی، ناامیدی و ... پرداخته‌اند. البته پژوهشگرانی مانند امیرکافی (۱۳۸۳) و بستر و بودال^۴ (۲۰۱۱)، به پیامدهای اجتماعی و تربیتی نیز توجه کرده‌اند؛ چنانکه امیرکافی (۱۳۸۳) نشان می‌دهد که انزوای اجتماعی بر یأس اجتماعی، احساس تنهایی، احساس عجز و تحمل اجتماعی تأثیرگذار است و در پژوهش بستر و بودال (۲۰۱۱)، انزوای اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی تأثیر معناداری داشته است.

یکی از پیامدهای مغفول انزوای اجتماعی در پژوهش‌های پیشین، کیفیت دوستی است، زیرا همچنان که زیمل (۱۸۹۰) معتقد است، کمیت رابطه (انزوای اجتماعی) تعیین‌کننده کیفیت در رابطه است. پژوهشها بیانگر آنند که به‌طور متوسط هر جوان سه دوست صمیمی دارد که حداقل ۱۰ سال با آنان دوستی صمیمی داشته است (شجاعی، ۱۳۹۲)؛ اما پژوهشی یافت نشد تا کیفیت روابط دوستی در فضای جامعه ایرانی را نشان دهد؛ در حالی که آمارهای مختلف حاکی از وضعیت نامطلوب اخلاق در جامعه‌اند که گویای تنزل کیفیت روابط است و بدون شک کیفیت روابط دوستی نیز از این اخلاق نامطلوب متأثر است، به‌طوری که ۷۴/۵ درصد از افراد، دیگران را منفعت طلب دانسته‌اند. میزان اعتماد بین مردم فقط ۲۱ درصد (محمدی شکیبا، ۱۳۸۹) و میزان رضایت از ارتباط با دیگران (غیرخانواده) ۳۹ درصد در سطح پایین، ۳۷ درصد در سطح متوسط و ۲۴ درصد در سطح بالا بوده است (هزارجریبی و صفری‌شالی، ۱۳۸۸: ۱۸). در چنین فضایی که اعتماد مردم به یکدیگر بسیار

1. Smith
2. Kobayashi
3. Fisher
4. Bester and Budhal

پایین است و غالباً یکدیگر را منفعت طلب می‌پندارند و از ارتباط با دیگران رضایت ندارند، انزوای اجتماعی تشدید و کیفیت رابطه نیز از آن متأثر می‌شود.

وضعیت انزوای اجتماعی بین گروه‌های مختلف جامعه متفاوت است. این پژوهش بر دانشجویان متمرکز می‌شود، زیرا دانشجویان دانشگاه‌های سراسری (مثل دانشگاه کردستان) اغلب در خوابگاه و دور از خانواده قرار دارند و در محیطی همسن، هم‌عقیده و تقریباً هم‌مقطع تحصیلی ساکن‌اند که در چنین شرایطی دوستی افزایش می‌یابد، به طوری که متوسط تعداد دوست صمیمی بین دانشجویان پنج نفر و حداقل ارتباط دوستی با آنان چهار سال بوده است (کاوسی، رنگریز و سعیدی‌پور، ۱۳۹۲)؛ در حالی که این نسبت بین عموم مردم سه دوست صمیمی و حداقل ۱۰ سال رابطه می‌باشد (کاوسی، رنگریز و سعیدی‌پور، ۱۳۹۲). بنابراین، با وجود آنکه دوستی‌ها بین دانشجویان بیشتر است، ولی زودگذر و کم دوام است. این در حالی است که نتایج پژوهشی نشان می‌دهد که دانشجویان بیشتر از سایر گروه‌ها در انزوا قرار دارند (نیازی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۸۰). بنابراین دلیل انتخاب دانشگاه کردستان (سراسری) به عنوان جامعه مورد مطالعه این است که دانشجویان از سایر نقاط استان و کشور در آن حضور دارند. این دانشجویان اغلب در خوابگاه‌های دانشجویی و دور از خانواده‌اند. زندگی خوابگاهی و فضای دانشگاهی، روابط متفاوتی از لحاظ کمیت و کیفیت رقم می‌زند. همچنین دانشگاه‌هایی (سراسری) همچون کردستان، بیشترین تنوع قومی، زبانی، فرهنگی و مذهبی را در خود دارند. در این دانشگاه از اقوام مختلف کرد، فارس، ترک، عرب و لر در آن حضور دارند. دو مذهب رایج در آن تسنن و تشیع است. همچنین از لحاظ فرهنگی و زبانی نیز دانشگاه متکثر می‌باشد. چنین وضعیتی می‌تواند دوستی‌های متنوع با روابط متنوع را ایجاد کند، یا منجر به انزوای اجتماعی آنان شود. در واقع چنین جامعه مورد مطالعه‌ای فهم دقیق‌تری از روابط برای انسانهای متفاوت (از لحاظ جنسیتی، مذهبی، قومیتی، زبانی و فرهنگی) به ارمغان می‌آورد.

با توجه به آنچه گفته شد، پرسش اصلی پژوهش این است که «انزوای اجتماعی چه تأثیری بر کیفیت دوستی بین دانشجویان دانشگاه کردستان دارد؟»

۲. مبانی نظری

انزوای اجتماعی را می‌توانیم حالت یا وضعیتی بدانیم که در آن شخص فاقد پیوندهای کافی برای جذب حمایت و منابع اجتماعی است. بر این اساس، انزوای اجتماعی شامل دو بُعد است. بُعد اول، شبکه اجتماعی پیرامون فرد یا به عبارت دیگر دامنه شبکه فرد می‌باشد

که دامنه شبکه شامل اندازه شبکه فرد و تنوع نهفته در آن است. بُعد دوم انزوای اجتماعی، مربوط به میزان حمایتی است که شبکه اجتماعی فرد امکان تأمین آن را برای او فراهم می‌کند (امیرکافی، ۱۳۸۳: ۶-۳).

انزوای اجتماعی در بسیاری از مکاتب جامعه‌شناسی مانند مارکسیسم، کنش متقابل و کارکردگرایی مورد بحث قرار گرفته است. در میان این مکاتب، دو مفهوم از انزوای اجتماعی قابل برداشت‌اند. یک طیف از نویسندگان از جمله سیمن^۱ و کوهن^۲ آن را امری ذهنی می‌دانند. کوهن انزوا را معادل بیگانگی فرهنگی و سیمن آن را به عنوان واقعیتی فکری که در آن فرد عدم تعلق به ارزش‌های جامعه احساس می‌کند تعریف می‌کنند. در طیف مقابل یوریک^۳، گاله^۴، کانتور^۵ و ساندرسون^۶ بر عنصر عینی آن تأکید دارند و آن را به معنای عدم پیوندهای اجتماعی تعریف می‌کنند (امیرکافی، ۱۳۸۳: ۴). در این پژوهش، انزوای اجتماعی با تأکید بر عدم پیوندهای اجتماعی، به عبارتی بر عنصر عینی انزوای اجتماعی تأکید دارد که با استفاده از نظریه شبکه بررسی می‌شود.

قضیه اساسی در نظریه شبکه این است که جامعه مدرن بی‌سازمان نیست و تبدیل به بی‌سازمان نیز نخواهد شد. اگرچه تغییرات مهمی در خصایص جامعه به وجود آمده، اما این تغییرات نه باعث بی‌نظمی، بلکه جایگزینی برای تغییر سازشکاری^۷ نظم اجتماعی‌اند. نظریه پردازان شبکه معتقدند که نظم اجتماعی در حال تغییر، باعث انزوای اجتماعی، گمنامی، تنهایی و آنومی و ... نمی‌شود، بلکه با مجموعه و اصولی جدید از تعهدها^۸ همراه است؛ اصول قدیمی که مبتنی بر اشتراک مکانی^۹ بود و اصول جدید مبتنی بر اشتراک علاقه است. در گذشته جامعه ارضی بود و در آینده غیرارضی و رابطه‌ای خواهد بود. نظریه پردازان شبکه به نظریه پردازان پیش از خود این انتقاد را دارند که بر عامل مکانی تأکید می‌کردند و کاهش اهمیت مکان را به معنی از دست رفتن نظم می‌دانستند (Goldenberg, 2001:216).

1. Melvin seeman
2. Cohen
3. Yurik TM
4. Gale CM
5. Cantor
6. Sanderson
7. Adaptive change
8. Bonds
9. Sharing of locality

افراد و گروه‌ها به طور دائم با دیگر افراد و گروه‌ها کنش متقابل دارند. این نوع ارتباطات چندجانبه به صورت شبکه اجتماعی سازمان می‌یابند، یعنی شبکه روابطی که فرد را مستقیم و غیرمستقیم به سایر مردم پیوند می‌دهد (رابرتسون، ۱۳۷۴: ۱۵۴). تأکید اصلی نظریه شبکه بر طیف گسترده‌ای از ساختارهای خرد و کلان است، به این معنا که از دیدگاه نظریه پردازان شبکه، کنشگران می‌توانند آدمها باشند؛ ولی گروه‌ها، اصناف و جوامع را نیز می‌توانیم کنشگر به شمار آوریم. پیوندهای اجتماعی، هم در سطح خرد و هم در سطح کلان می‌توانند عمل کنند که گرانونیتر^۱ پیوندهای سطح خرد را به عنوان کنش‌هایی در نظر می‌گیرد که با روابط شخصی روزانه و ساختارهای حاکم بر این روابط عجین شده‌اند که اساسی‌ترین آن این فکر است که هر کنشگر می‌تواند دسترسی متفاوتی به منابع ارزشمند جامعه از جمله ثروت، قدرت و جامعه داشته باشد و در نتیجه این وضع است که نظامها گرایش به قشربندی شدن دارند، به‌گونه‌ای که عناصر تشکیل‌دهنده این نظامها با یکدیگر وابستگی متقابل دارند (ریتزر، ۱۳۹۴: ۵۷۷). شبکه تماس‌های یک فرد، کارکردهای حیاتی بسیاری را انجام می‌دهد؛ از جمله در جهت یک کار خاص، یا حل یک مسئله معین، به شخص کمک می‌کند یا می‌تواند واسطه‌های تماسی را برای کسب اطلاع یا فرستادن پیام در اختیار شخص قرار دهد.

در بررسی شبکه شخصی افراد، انزوای اجتماعی حالتی است که در آن شخص فاقد پیوندهایی است که منابع اجتماعی و حمایت اجتماعی مورد نیاز او را فراهم آورد. حمایت‌های اجتماعی مورد نیاز شخص را می‌توانیم به پنج دسته تقسیم کنیم: ۱. کمک‌های عاطفی، ۲. خدمات کوچک^۲، ۳. خدمات بزرگ، ۴. کمک‌های مالی، ۵. همراهی و معاشرت^۳. تحلیل‌گران شبکه، میزان حمایت اجتماعی در یک شبکه را تابعی از ترکیب^۴ و ساختار^۵ آن می‌دانند. ترکیب شبکه به عواملی مانند اندازه شبکه، همگنی شبکه، میانگین تعداد تماسها و ساختار شبکه به مواردی از قبیل تراکم پیوندهای موجود در شبکه اشاره دارند (محسنی، دوران و سهرابی، ۱۳۸۵: ۸۳). حال که مشخص شد افراد منزوی اجتماعی از لحاظ اندازه، تنوع و میزان منابع موجود در شبکه روابط در سطح پایین قرار دارند، در روابط اجتماعی این

1. Granovetter
2. Small Services
3. Companionship
4. Composition
5. Structure

تنوع، میزان رابطه و اندازه شبکه باعث می‌شوند که شکل رابطه‌ای متفاوت باشد. این شکل رابطه‌ای مورد بحث و بررسی نوک و کوکسینسکی قرار گرفته است که آنها دو وجه عمده برای شکل رابطه‌ای^۱ قائل‌اند:

الف) شدت یا استحکام ارتباط^۲ بین دو کنشگر

ب) میزان درگیری مشترک^۳ در فعالیت‌های یکسان

آنان همچنین محتوای رابطه^۴ را به چند نوع تقسیم می‌کنند (اگرچه اذعان دارند که این طبقه‌بندی الزاماً جامع و مانع نیست) که عبارت‌ند از:

۱. روابط معاملاتی: در این نوع رابطه، افراد کنشگر روابط خود را با وسایل فیزیکی و

نمادی ردّ و بدل می‌کنند، مثل خرید و فروش اقتصادی بین کنشگران؛

۲. روابط عاطفی: روابط احساسی عشقی و علاقه‌ای بین دو یا چند کنشگر؛

۳. روابط سببی: روابطی که بین اعضای شبکه خویشاوندی با توجه به نقش‌ها وجود دارد؛

۴. روابط اقتدار: روابط بین کنشگران براساس فرماندهی و فرمانبری براساس زور،

قانون و حق و رفع تکلیف براساس قدرت هنجاری و اقتدار اخلاقی؛

۵. روابط ارتباطی: اتصالات بین کنشگران از طریق کانال‌هایی که از طریق آنها

اطلاعات از کنشگری به کنشگری دیگر در سیستم ارتباطی منتقل می‌شود؛

۶. روابط ابزاری: رابطه بین کنشگران به دلیل کسب منابع باارزشی چون: کالا، خدمات و اطلاعات است (امیرکافی، ۱۳۸۳: ۱۵).

بنابراین انزوای اجتماعی باعث می‌شود که شکل رابطه از لحاظ استحکام و شیوه روابط مبتنی بر اقتدار متفاوت باشد. حال برای فهم چگونگی این شکل رابطه، از دیگر نظریه‌پردازان اجتماعی وام می‌گیریم.

فردینبرگ^۵ (۱۹۹۰) معتقد است فرد با انزوای اجتماعی، نوعی احساس جدایی از موضوعات پیرامونی دارد و خود را جدا و منفک می‌بیند. فرد در چنین حالتی به خود به عنوان موضوعی خارجی می‌نگرد و از درون، بین خود و دیگران نوعی احساس کشمکش، تضاد،

1. Relational form

2. link

3. Joint Involvement

4. Relational Content

5. Friedinberg

ستیز و عدم ارتباط و شناخت دارد. فردی که به انزوای اجتماعی دچار است، خود را ناتوان تر از آن می‌بیند که بتواند تغییری در وضعیت و شرایط محیطی به‌وجود آورد. از این‌رو انزوای اجتماعی به احساس بی‌یاوری و ناامیدی منجر می‌شود (محسنی تبریزی، ۱۳۷۰: ۶۹).

یکی از مباحث مورد توجه جورج زیمل، فاصله اجتماعی و تعداد اعضای گروه یا شبکه است. نقش فاصله در روابط اجتماعی عبارت است از: «ویژگی‌های صورت‌ها و معانی چیزها، تابعی از فاصله نسبی افراد با یکدیگر یا با چیزها هستند» (Levine, 1971: xxxiv). به عبارتی دیگر، آنچه که ارزش هر چیز را تعیین می‌کند، فاصله‌اش از فرد است. در روابط دوستانه، فردی که از بقیه منزوی‌تر است، به دلیل حفظ فاصله با سایر دوستان، با ارزش‌تر تلقی می‌گردد و احساس می‌شود فردی وابسته و مطیع نیست (زیمل، ۱۳۸۲).

زیمل اصول اساسی حاکم بر ساختار شبکه روابط را در بهره‌گیری از مفاهیم گروه‌های دونفره و گروه‌های سه‌نفره نشان داده است. از لحاظ عددی، ساده‌ترین ساختاری که باز هم می‌توانیم کنش متقابل اجتماعی را در آن مشاهده کنیم، گروه دونفره است که مستحکم‌ترین نوع پیوند می‌تواند میان دو نفر مثل دو دوست شکل گیرد. یعنی هر چه فرد منزوی‌تر باشد، روابط دوستی‌اش مستحکم‌تر و امیدوارتر به تداوم رابطه است. در روابط دونفره، با وجود آنکه هر دو نفر به هم وابسته‌اند، بندرت بر یکدیگر اعمال قدرت می‌کنند و روابط تقریباً برابر است. گروه دونفره برخلاف گروه‌های پرجمعیت‌تر، براساس این واقعیت مشخص می‌شود که دارای حیاتی برتر و فرافردی نیست تا فرد خود را از خود مستقل بداند. با پیوستن ساده فرد یا افراد دیگر به گروه دونفره و شکل‌گیری گروه سه یا چندنفره، اوضاع پیچیده‌تر می‌شود. هر چه گروه دوستی بیشتر می‌شود، وابستگی کمتری به مشارکت بی‌واسطه دارند. در گروه‌های بیش از دو نفر، روابط فرادستی و فرودستی بیشتر است (کوزر، ۱۳۹۲: ۲۶۰-۲۵۹).

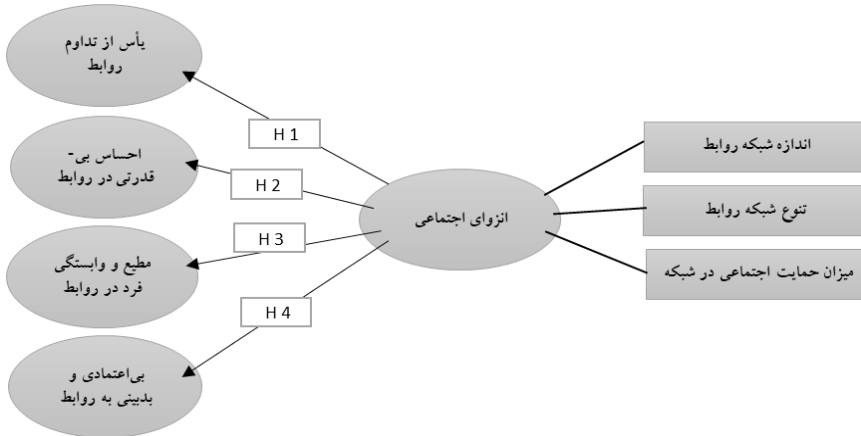
دورکیم در واقع معتقد نیست که در جامعه با انسجام، انزوای اجتماعی وجود دارد. مشکل مرکزی جوامع جدید، مانند هر نوع جامعه دیگر، عبارت است از رابطه فرد با گروه. این رابطه از این جهت دگرگون شده که فرد بیش از حد لازم آگاهی پیدا کرده است؛ چنانکه آگاهی او مانع از آن است که هر نوع فرمان اجتماعی را کورکورانه بپذیرد. اما این فردیت‌طلبی که خودبه‌خود مطلوب است، خطرهایی با خود دارد؛ زیرا فرد ممکن است از جامعه مطالباتی داشته باشد که جامعه قادر به برآوردن آنها نیست و در نتیجه فرد منزوی می‌شود (آرون، ۱۳۹۶: ۳۷۴). وی معتقد است که در صورت وجود شرایط اجتماعی مستحکم و کنترل شدید هنجارها، آرزوهای انسان از طریق هنجارها تنظیم و محدود می‌شوند و با از

هم‌پاشیدگی هنجارها (و بنابراین از بین رفتن کنترل آرزوها)، آنومی یا یک وضعیت آرزوهای بی‌حدوحصر به وجود می‌آید. با توجه به اینکه این آرزوهای بی‌حد ناگزیر نمی‌توانند ارضا شوند، در نتیجه یک وضعیت نارضایتی اجتماعی دائمی پدید می‌آید. سپس این نارضایتی، در اقدامات اجتماعی منفی (نظیر خودکشی، انزوا، طلاق و غیره) ظاهر می‌شود که از نظر آماری غیرقابل‌سنجش‌اند (رفیعی‌پور، ۱۳۸۰). امیل دورکیم (۱۸۹۳) معتقد است در صورت انتقال جامعه از حالت همبستگی مکانیکی به همبستگی ارگانیکی و در صورت بروز بی‌هنجاری، گسیختگی و نابسامانی در روابط، هنجارها و ارزش‌های جامعه است که انزوای اجتماعی به وجود می‌آید که در این صورت رابطه فرد با جامعه ضعیف یا قطع می‌شود؛ انتقال پیوسته ایده‌ها و احساسات صورت نمی‌گیرد؛ مراوده و مبادله اجتماعی کند و متناوب می‌شود؛ فرد مورد حمایت اجتماعی قرار نمی‌گیرد و هیچ کنترلی بر او اعمال نمی‌شود. در چنین شرایطی انزوای اخلاقی به وجود می‌آید و افراد احساس یأس، بی‌هدفی، غم و اندوه و افسردگی می‌کنند (امیرکافی، ۱۳۸۳: ۳۱).

در نظر هانا آرنت، انسانها تنها در صورتی مطیع و فرمانبر می‌شوند که از همدیگر منزوی باشند و همه تماسهای آنها قطع شود. شخصیت منفعل و بی‌تفاوت، خود تمایل به مطیع شدن دارد؛ هر چند ناآگاهانه در پی این هدف است که خود را به بخشی از واحدی بزرگتر تبدیل کند و به آویزه و بخش کوچکی هر اندازه خرد از انسان «بزرگ»، از نهاد «بزرگ»، از ایده «بزرگ» تبدیل شود. شخص می‌خواهد فرمانبری کند، برای اینکه مجبور نباشد تصمیم بگیرد و مسئولیت بپذیرد. چنین انسان وابسته و خودآزاری اغلب در اعماق وجود خود هراس و به‌طور ناخودآگاه احساسی از حقارت، ناتوانی و تنهایی دارد. چنین شخصیتی در ناخودآگاهش ضعف و ناتوانی خود را احساس می‌کند و به رهبر نیاز دارد تا بتواند بر این احساس چیره شود. این انسان خودآزار و فرمانبر، از آزادی می‌هراسد و از ترس آن به پرستش تنها پناه می‌برد. در نتیجه، انزوا مقدم بر بی‌قدرتی، ناتوانی، مطیع بودن و خودآزاری است (آرنت، ۱۳۸۸: ۳۲۷).

براساس مطالب پیش‌گفته درباره نگرش صاحب‌نظران (آرنت، دورکیم، فردینبرگ)، متغیرهای «یأس از تداوم روابط» و «احساس بی‌قدرتی در روابط دوستانه»، پیامدهای انزوایند. «یأس از تداوم روابط» و «احساس بی‌قدرتی در روابط دوستانه» نیز چنانکه آرنت می‌گوید، خود باعث مطیع شدن و وابستگی فرد به دیگران در یک رابطه می‌شوند. همچنین احساس بی‌اعتمادی و بدبینی به روابط دوستانه در نظر فردینبرگ نیز پیامد انزوای

اجتماعی‌اند. لازم به یادآوری است که هیچ یک از صاحب‌نظران به ترکیب جامعی از اثرات انزوا اشاره نکرده‌اند. این پژوهش سعی می‌کند پیامدهایی را که هر یک از صاحب‌نظران بر بُعدی از آنها تأکید کرده‌اند، به صورت یکجا جمع نماید و مورد آزمون قرار دهد. مدل مفهومی پژوهش به صورت شکل (۱) ترسیم می‌شود.

تصویر ۱. مدل مفهومی پژوهش

براساس چارچوب نظری مقاله، این فرضیات استخراج می‌شوند:

۱. انزوای اجتماعی بر یأس از تداوم روابط بین دانشجویان دانشگاه کردستان تأثیر معناداری دارد (برگرفته از نظریه آرنت، فردینبرگ و دورکیم)؛
۲. انزوای اجتماعی بر احساس بی‌قدرتی در روابط دوستی بین دانشجویان دانشگاه کردستان تأثیر معناداری دارد (برگرفته از نظریه آرنت، فردینبرگ و دورکیم)؛
۳. انزوای اجتماعی بر مطیع‌بودن و وابستگی فرد در روابط دوستانه بین دانشجویان دانشگاه کردستان تأثیر معناداری دارد (برگرفته از نظریه آرنت)؛
۴. انزوای اجتماعی بر بی‌اعتمادی و بدبینی به روابط دوستی بین دانشجویان دانشگاه کردستان تأثیر معناداری دارد (برگرفته از نظریه آرنت، فردینبرگ و دورکیم).

۳. روش‌شناسی

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش اجرا، توصیفی و پیمایشی مبتنی بر ابزار پرسشنامه محقق ساخته است که این پرسشنامه بین دانشجویان مقاطع مختلف کاردانی، کارشناسی، کارشناسی‌ارشد و دکتری در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۶ توزیع شده است. ابتدا در سطح توصیفی از طریق نرم‌افزار Spss، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه‌ها، انزوای اجتماعی (اندازه، تنوع و میزان منابع موجود در شبکه روابط) و کیفیت دوستی توصیف می‌شوند. سپس در سطح تبیین، از طریق نرم‌افزار LISREL، تأثیر انزوای اجتماعی بر کیفیت دوستی (یأس از تداوم روابط، احساس بی‌قدرتی در روابط، مطیع بودن و وابستگی فرد در روابط، بی‌اعتمادی و بدبینی به روابط) محاسبه می‌شود.

۳-۱. جامعه آماری: شامل تمام دانشجویان دانشگاه کردستان در سال ۱۳۹۷ است که مطابق آمار رسمی در حدود ۱۲,۰۰۰ نفر دانشجو می‌باشند که در این میان آمار دانشکده‌های مختلف و مقاطع تحصیلی (کاردانی، کارشناسی، کارشناسی‌ارشد و دکتری) به تفکیک در دسترس نبوده است.

۳-۲. حجم، شیوه و نوع نمونه‌گیری: با توجه به اینکه جامعه آماری شامل ۱۲,۰۰۰ نفر است، بنابراین حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، ۳۷۳ نفر به دست آمده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران به شرح زیر محاسبه شده است: $(p = q = 0.5)$

$$n = \frac{nt^2 pq}{nd^2 + t^2 pq} = \frac{12000 (96/1)^2 * 0.5 * 0.5}{12000 (0.05)^2 + (96/1)^2 * 0.5 * 0.5} = 373$$

در این محاسبه، خطای موردنظر ۰/۰۵ درصد و ضریب اطمینان ۰/۹۵ در نظر گرفته شده‌اند.

با توجه به رابطه فوق، تعداد حجم نمونه ۳۷۳ نفر محاسبه گردید، ولی برای اعتبار و پایایی بیشتر، به ۳۷۵ نفر افزایش داده شد.

محقق برای اعتبار بیشتر و افت تعداد نمونه ناشی از عدم پاسخگویی به بیشتر پرسش‌ها، تعداد ۳۷۵ نمونه برای سنجش فرضیه‌ها بر مبنای نمونه‌گیری غیراحتمالی آسان^۱ انتخاب کرده و پرسشنامه بین آنها توزیع شده است.

۳-۳. تعریف عملیاتی متغیرها

۳-۳-۱. **متغیر مستقل (انزوای اجتماعی):** برای سنجش انزوای اجتماعی، از پرسشنامه استاندارد امیرکافی (۱۳۸۳) استفاده شد که در آن انزوای اجتماعی با اندازه (دو گویه)، تنوع (شش گویه) و میزان حمایت اجتماعی نهفته در شبکه اجتماعی (۱۲ گویه) سنجیده شده است. در مجموع می‌توانیم بگوییم انزوای اجتماعی در قالب ۲۰ گویه سنجیده شده است. برای سنجش پایایی آن از آلفای کرونباخ استفاده شده و میزان آلفای آن ۰/۷۱۷ بوده که نشان‌دهنده پایایی بالای گویه‌های مربوط به انزوای اجتماعی است.

۳-۳-۲. **متغیر وابسته (کیفیت دوستی):** متغیرهای وابسته شامل یأس از تداوم روابط، احساس بی‌قدرتی در روابط دوستانه، مطیع‌بودن و وابستگی فرد در روابط دوستانه و بی‌اعتمادی و بدبینی به روابط دوستی است. گویه‌های این متغیر در قالب طیف لیکرت ۵ پاسخی به صورت کاملاً مخالف (کد ۱)، مخالف (کد ۲)، بی‌نظر (کد ۳)، موافق (کد ۴) و کاملاً موافق (کد ۵) سنجیده شده‌اند.

- **یأس از تداوم روابط:** فرد در چنین حالتی از رفتارها و عملکردهای دوستان دچار ابهام و تردید می‌شود و نمی‌تواند به این روابط مطمئن باشد و انتظار چندانی از رضایت‌بخش بودن پیش‌بینی‌های رفتاری دوستان خود در آینده ندارد (ستوده، ۱۳۷۴: ۲۵۱). این متغیر در قالب ۵ گویه استاندارد برگرفته از ستوده (۱۳۷۴) شامل: در این دوره دوستان واقعی وجود ندارند؛ روابط دوستی ناپایدار است؛ من به روابط زیاد با کسی باور ندارم؛ من نمی‌خواهم زیاد در روابط با دوستانم باشم؛ من امیدی به تداوم رابطه با دوستانی که الآن دارم ندارم؛ سنجیده شده‌اند.

- **احساس بی‌قدرتی در روابط دوستانه:** احساس بی‌قدرتی در روابط دوستانه با دو بُعد به صورت پرسشنامه محقق‌ساخته سنجیده شده است. بُعد اول؛ بی‌قدرتی درون روابط دوستانه و بُعد دوم؛ بی‌قدرتی به‌مثابه عدم تلقی دوستان به عنوان یک پشتوانه.

بُعد اول عبارت است از احتمال و یا انتظار متصوره از سوی فرد در قبال بی‌تأثیری عمل خویش، یا تصور این باور که رفتار او قادر به تحقق و تعیین نتایج مورد انتظار نیست و وی را به هدفی که براساس آن کنش او تجهیز شده رهنمون نمی‌شود و او در برخورد با (محسنی‌تبریزی، ۱۳۷۰: ۶۷). برای سنجش این بُعد، سه گویه مطرح شده‌اند شامل: اهمیت‌ندادن به حرفها، عدم انعطاف دوستان، اهمیت حضور فرد برای دوستان.

بعد دوم نیز به حالت فردی گفته می‌شود که کسانی که فرد دوست خود تلقی می‌کند، پشتوانه‌ای برای وی نباشند که در تنگناها و مشکلات به آنان متکی باشد؛ احساس بی‌قدرتی و بی‌اختیاری بکند و قادر به تحت‌تأثیر قراردادن محیط اجتماعی خود نباشد (ستوده، ۱۳۷۴: ۲۵۱). بنابراین برای سنجش این متغیر، سه گویه مطرح شده‌اند شامل: عدم پشتوانه مالی در هنگام مشکلات مالی، عدم پشتوانه درسی، عدم پشتوانه کاری (مانند تمیزکاری خوابگاه‌ها، آشپزی و ...).

- مطیع بودن و وابستگی فرد در روابط دوستانه: وابسته و مطیع به فردی گفته می‌شود که در یک رابطه، به وسیله فردی دیگر خود را تعریف می‌کند که بدون وجود او دلزده است. فرد وابسته مطیع اوامر دیگری خواهد شد و در صورت مطیع شدن، مطابق میل فرماندار عمل می‌کند. این متغیر در قالب هفت گویه مورد سنجش قرار گرفته است که شامل: عادت به روابط همیشگی با دوستان، پیروی از دوستان، علاقه شدید به روابط با دوستان، تسلیم شدن مشتاقانه به تصمیم دوستان، اطاعت از تصمیم‌هایی که حتی من متضرر شوم، عدم تصمیم‌گیری در برنامه‌های دوستانه و مسئولیت‌پذیری در روابط بوده‌اند.

- بی‌اعتمادی و بدبینی به روابط دوستی: تنفر و بی‌اعتمادی به روابط با دیگران در قالب شش گویه سنجیده شده‌اند که گویه‌های آنها عبارت‌اند از: تنفر از روابط بادوام، اعتماد به گفتن مسائل خانوادگی خود به دوستان، اعتماد به دادن قرض، اعتماد به وعده و قول دوستان، اعتماد به راهنمایی و کمک گرفتن از دوستان.

۳-۴. روایی و پایایی

با توجه به محقق‌ساخته بودن پرسشنامه، تأیید روایی و پایایی آن ضروری بوده؛ ولی برای کسب اطمینان بیشتر از اعتبار و پایایی آن، از اعتبار صوری و اعتبار محتوا در مرحله پیش‌آزمون استفاده شده و پس از آن، با مراجعه به استادان و متخصصان، اصلاحات و تغییرات مورد نظر اعمال و پرسشنامه نهایی تدوین شده است. روش کار به این صورت بود که پرسشنامه طراحی شده به ۱۰ نفر از متخصصان داده شد تا در خصوص «مناسب بودن» گویه‌ها برای متغیر مورد نظر داوری کنند و پس از اعمال اصلاحات و بررسی اعتبار صوری و اعتبار محتوا مبتنی بر روش لاوشه، مورد تأیید قرار گرفت. پس از دو دوره اصلاحات پیشنهادی کارشناسان، در نهایت، برای پایایی نیز براساس آلفای کرونباخ بررسی شد که در جدول (۱) قابل ملاحظه است.

جدول ۱. میزان آلفای کرونیخ انزوای اجتماعی و روابط دوستی

میزان آلفای کرونیخ مجموع	میزان آلفای کرونیخ مؤلفه‌ها	تعداد گوبه	مؤلفه‌ها	متغیر
۰/۷۱	۰/۷۳	۲	اندازه شبکه روابط	انزوای اجتماعی
	۰/۷۶	۶	تنوع شبکه روابط	
	۰/۷۵	۱۲	میزان حمایت اجتماعی در شبکه	
۰/۷۹	۰/۷۰	۵	یأس از تداوم روابط	روابط دوستی
	۰/۷۴	۶	احساس بی‌قدرتی در روابط دوستانه	
	۰/۷۱	۷	مطیع بودن و وابستگی فرد در روابط دوستانه	
	۰/۷۹	۶	بی‌اعتمادی و بدبینی به روابط دوستی	

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. نتایج توصیفی تحقیق

در این بخش ابتدا سعی می‌شود متغیرهای جمعیت‌شناختی توصیف شوند و در ادامه، به توزیع فراوانی متغیرهای مستقل و وابسته می‌پردازیم.

۴-۱-۱. وضعیت متغیرهای جمعیت‌شناختی

با توجه به اینکه جامعه مورد مطالعه دانشجویان بوده‌اند، بنابراین دامنه سنی آنان بین ۳۴-۱۹ سال توزیع شده است. حداقل سن در بین نمونه‌ها ۲۰ و حداکثر ۳۰ سال بوده است. میانگین سنی نمونه‌های پژوهش ۲۲/۸ سال (۲۲ سال و ۱۰ ماه)، بیشترین فراوانی مربوط به ۲۲ سال و میانه آن ۲۴ سال بوده است.

۴/۴۶ درصد (۱۷۴ نفر) از نمونه‌های پژوهش زن و ۵/۵۳ درصد (۲۰۱ نفر) مرد بوده‌اند. هر چند محقق به صورت عمدی سعی کرده تا حدودی توازن انتخاب نمونه را بین زنان و مردان رعایت کند، اما نمی‌توانیم انکار کنیم که مطابق با جدیدترین آمارها (موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، ۱۳۹۵)، تقریباً ۴۶/۰۵ درصد دانشجویان کشور زنان هستند. بنابراین دانشگاه مربوط به جنسیت خاصی از زنان یا مردان نیست. به عبارت دیگر دانشگاه جنسیتی نیست و این به معنای ورود زنان به عرصه‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است.

یافته‌ها بیانگر آنند که ۵/۸۱ درصد (۳۰۶ نفر) از نمونه‌های پژوهش مجرد و ۴/۱۸ درصد (۶۹ نفر) متأهل بوده‌اند که این درصد بالا از مجردها با میانگین سنی تقریباً ۲۳ سال، بیانگر

افزایش سن ازدواج در مقیاس بالاست، در حالی که در سال ۱۳۸۰، میانگین سن ازدواج برای کردستان ۲۳ سال بوده است (به نقل از مرکز آمار استانداری کردستان، ۱۳۸۱). یافته‌ها بیانگر آنند که ۱/۶ درصد (۶ نفر) از نمونه‌ها در مقطع تحصیلی کاردانی، ۶۲/۴ درصد (۲۳۴ نفر) کارشناسی، ۳۲/۵ درصد (۱۲۲ نفر) کارشناسی‌ارشد و ۳/۴ درصد (۱۳ نفر) در مقطع دکتری بوده‌اند. این یافته‌ها نشان می‌دهند که در سال‌های اخیر، شاهد رشد دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های کشوریم؛ زیرا چنانچه با یافته‌های پژوهشی آملیان (۱۳۷۵) مقایسه شود، این افزایش محسوس است.

۴-۱-۲. توصیف وضعیت انزوای اجتماعی

متغیر مستقل پژوهش (انزوای اجتماعی) در قالب ۲۰ گویه با سه شاخص اندازه (۲ گویه)، تنوع (۶ گویه) و میزان حمایت اجتماعی در شبکه روابط (۱۲ گویه) به صورت طیف لیکرت (خیلی کم، کم، تا حدودی، زیاد و خیلی زیاد) کدگذاری شده است. پایین‌ترین میزان شبکه روابط اجتماعی (بالاترین میزان انزوای اجتماعی) در نمونه‌های پژوهش ۳۰، بالاترین میزان شبکه روابط اجتماعی (پایین‌ترین میزان انزوای اجتماعی) ۱۱۶ و انحراف معیار آن ۱۴/۴ است، میانگین انزوای اجتماعی نمونه‌ها ۵۷/۷۹، میانۀ آن ۵۶ و مد ۵۰ می‌باشد.

- اندازه شبکه اجتماعی فرد: برای سنجش این بُعد از انزوای اجتماعی دو پرسش مطرح شد. اول؛ تعداد افرادی که پاسخگو با آنان دوستی صمیمی دارد. این متغیر در سطح سنجش فاصله‌ای با میانگین ۳/۵۹، حداقل ۰، حداکثر ۲۰ و مد سه بوده است.

پرسش دوم تعداد افرادی است که پاسخگو با آنها زیاد رابطه دارد. پاسخگویی نمونه‌ها به این سنجش با میانگین ۷/۱۶، حداقل ۰، حداکثر ۵۰، انحراف استاندارد ۷/۹۱ و مد چهار بوده است.

- تنوع شبکه اجتماعی فرد: برای سنجش تنوع شبکه دوستی فرد؛ تفاوت‌های جنسیتی، اقتصادی، مذهبی، عقیدتی، قومی، زبانی و سنی او با دوستانش سنجیده شده‌اند که نتایج آن در جدول (۲) مشاهده می‌شود.

جدول ۲. توزیع درصد فراوانی در گویه‌های سنجش میزان تنوع موجود در شبکه اجتماعی فرد

گویه‌ها	هیچ کدام	برخی از آنان	نیمی از آنان	بیشتر آنان	همه آنان
تفاوت جنسی فرد با دوستان	۲۸	۴۷	۱۳/۷	۷/۳	۴
تفاوت سطح تحصیلات فرد با دوستان	۶/۷	۵۲/۷	۲۵	۱۵	۰/۷
تفاوت مذهبی فرد با دوستان	۵۷/۳	۲۷	۶/۷	۸/۳	۰/۷
تفاوت زبانی فرد با دوستان	۲۷	۳۷/۷	۱۶	۱۷/۷	۱/۷
تفاوت اقتصادی فرد با دوستان	۷	۵۸/۳	۲۱	۱۱	۲/۷
تفاوت اعتقادات سیاسی فرد با دوستان	۱۸/۷	۵۰	۱۶/۷	۱۱/۷	۳

بر مبنای آنچه که در جدول (۲) توزیع و مشاهده می‌شود، بیشتر پاسخگویان با «برخی از دوستان» از لحاظ جنسیتی، اقتصادی، مذهبی، عقیدتی، قومی، زبانی و سنی تفاوت دارند. - حمایت اجتماعی در شبکه: برای سنجش میزان حمایت اجتماعی در شبکه اجتماعی فرد، با طرح پرسش‌هایی در مورد رابطه با دوستان (شبکه اجتماعی دوستانه)، نتایج پاسخها به شرح جدول (۳) است.

جدول ۳. توزیع درصد فراوانی در گویه‌های حمایت اجتماعی در شبکه

گویه‌ها	خیلی کم	کم	تا حدودی	زیاد	خیلی زیاد
همدردی کردن دوستان با پاسخگو در هنگام مشکلات	۲/۷	۱۳/۳	۳۸/۷	۳۲	۱۳/۳
همدردی کردن پاسخگو با دوستان در هنگام مشکلات	۳	۱۸/۳	۳۴	۲۸	۱۶/۷
گشت‌وگذار پاسخگو با دوستان	۱/۳	۲۱	۲۵/۳	۳۳	۱۹/۳
راهنمایی و مشورت‌دادن به دوستان	۱	۱۱/۷	۳۹	۳۳/۷	۱۴/۷
راهنمایی و مشورت‌گرفتن از دوستان	۱/۳	۱۸	۴۴	۲۵/۳	۱۱/۴
دریافت کمک مالی از دوستان	۳/۳	۴/۷	۱۶/۷	۳۱/۳	۴۴
دادن کمک مالی به دوستان	۱/۶	۱۵	۳۸/۷	۲۸/۷	۱۶/۱
سرزدن پاسخگو به خانه دوستان	۱۵/۳	۲۵	۳۰/۳	۲۱/۳	۸
سرزدن دوستان به خانه پاسخگو	۹	۲۵	۳۴/۷	۲۳/۳	۸
قرض‌دادن دوستان به پاسخگو	۳	۲۲/۷	۳۶/۷	۲۸/۷	۹
قرض‌گرفتن پاسخگو از دوستان	۱/۳	۱۶/۳	۳۷/۳	۳۲/۷	۱۲/۳
پیشنهاد و تخصص شغل برای پاسخگو از طرف دوستان	۲۸/۷	۲۸/۷	۳۰/۷	۸/۷	۳/۳

بر مبنای آنچه که در جدول (۳) مشاهده می‌شود، بیشتر پاسخگویان «در حد متوسط» و «زیاد» در شبکه اجتماعی دوستانه مورد حمایت قرار می‌گیرند.

۴-۱-۳. توصیف وضعیت روابط دوستی

متغیر وابسته نمونه‌های پژوهش شامل: یأس از تداوم روابط، احساس بی‌قدرتی در روابط دوستانه، مطیع بودن و وابستگی فرد در روابط دوستانه و بی‌اعتمادی و بدبینی به روابط دوستی‌اند که هر یک از این متغیرها در ۵ طیف از کد ۱ تا ۵ کدگذاری شده‌اند. این متغیرها در سطح سنجش فاصله‌ای سنجیده شده‌اند. برای توصیف این متغیرها شاخصهای میانگین، میانه، مُد، حداقل و حداکثر بیان شده‌اند که به شرح جدول (۴) می‌باشند.

جدول ۴. توزیع پارامترهای سنجش فاصله‌ای برای متغیرهای مستقل و وابسته و هر یک از مؤلفه‌های آنها

روابط دوستی	میانگین	میانه	مد	انحراف استاندارد	حداقل	حد-اکثر
یأس از تداوم روابط	۲/۴	۲/۶	۲/۲	۱/۳۷	۱/۱	۴/۲
احساس بی‌قدرتی در روابط دوستانه	۱/۶	۱/۴	۱/۴	۲/۰۰۱	۱/۳	۳/۹
مطیع بودن و وابستگی فرد در روابط دوستانه	۲/۸	۲/۵	۲/۶	۱/۲۱	۱/۴	۴/۳
بی‌اعتمادی و بدبینی به روابط دوستی	۱/۷	۱/۵	۱/۷	۱/۰۱	۱/۵	۴/۶

۴-۲. نتایج تبیینی یافته‌ها (آزمون فرضیه‌های پژوهش)

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش، ابتدا به بررسی نرمال بودن متغیرها و آزمون کفایت نمونه‌ها پرداخته‌ایم.

۴-۲-۱. آزمون نرمال برای متغیرهای پژوهش

برای بررسی توزیع متغیرهای مشاهده‌شده، هفت متغیر با آزمون کولموگروف - اسمپرنف سنجیده شده‌اند. طبق نتایج آزمون، سطح معنی‌داری (Sig) محاسبه‌شده برای همه شاخصها بزرگتر از ۰/۰۵ است که از نرمال بودن توزیع هر یک از متغیرهای مشاهده‌شده حمایت شده است. نتایج آزمون نرمال بودن توزیع متغیرهای مشاهده‌شده در جدول (۵) ارائه شده‌اند.

جدول ۵. نتایج توزیع شاخصهای سنجیده شده با استفاده از آزمون گولموگروف-اسمیرنوف

P-value	Z کولموگروف- اسمیرنوف	انحراف معیار	تعداد	شاخصها
۰/۳۰۱	۱/۴۶۱	۰/۷۶	۳۷۵	اندازه شبکه روابط
۰/۳۲۴	۱/۲۰۴	۰/۷۱	۳۷۵	تنوع شبکه روابط
۰/۵۶۴	۱/۱۱۵	۰/۸۱	۳۷۵	میزان حمایت اجتماعی در شبکه
۰/۳۱۵	۱/۵۴۷	۰/۷۳	۳۷۵	یأس از تداوم روابط
۰/۰۸۷	۱/۷۷۶	۰/۷۸	۳۷۵	احساس بی قدرتی در روابط دوستانه
۰/۲۸۱	۱/۵۷۲	۰/۶۳	۳۷۵	مطیع بودن و وابستگی فرد در روابط دوستانه
۰/۳۵۵	۱/۰۱	۰/۵۸	۳۷۵	بی اعتمادی و بدبینی به روابط دوستی

۴-۲-۲. آزمون بارتلت و شاخص KMO

از پیش نیازهای استفاده از معادلات ساختاری، بررسی کفایت نمونه مورد بررسی است که برای اجرای این مهم، از آزمون کفایت نمونه برداری KMO استفاده شده است. جدول (۶) آزمون کفایت نمونه ها برای متغیرهای پژوهش را نشان می دهد.

شاخص kmo بیش از ۰/۷ است که بیانگر کفایت حجم نمونه می باشد، زیرا مقدار کفایت نمونه گیری معادل با ۰/۹۵۸ است. بنابراین میزان نمونه برای استفاده از معادلات ساختاری مناسب است.

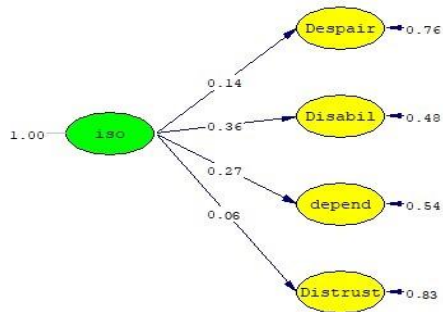
با توجه به اینکه مقدار sig کوچکتر از ۰/۰۵ است، نمونه برای تحلیل عاملی مناسب ارزیابی می شود.

جدول ۶. آزمون بارتلت و شاخص KMO برای متغیرهای پژوهش

۰ / ۹۵۸	آزمون کفایت نمونه برداری	
۷۸۳۰ / ۱۶۴	شاخص کرویت بارتلت	آزمون کرویت بارتلت
۵۴۶	درجه آزادی	
۰ / ۰۰۱	سطح معنی داری	

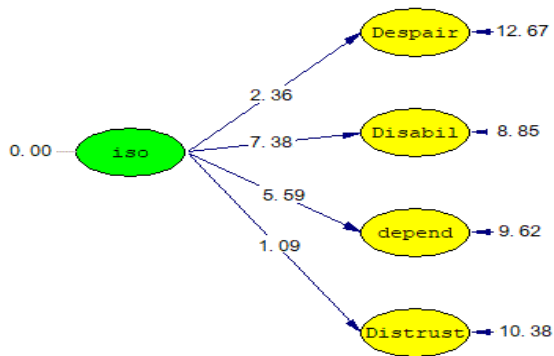
۴-۲-۳. آزمون فرضیه های پژوهش

این پژوهش دارای چهار فرضیه بوده است که برای آزمون فرضیه ها بر مبنای معادلات ساختاری، ابتدا آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای توزیع نرمال گرفته شد و یافته های آن با توجه به حجمش قابل آشکار شدن نیستند؛ ولی بیانگر توزیع نرمال هستند. بنابراین با نرم افزار lisrel، فرضیه ها بر مبنای مدل ساختاری آزمون شدند.

Chi-Square=671.95, df=100, P-value=0.00275, RMSEA=0.014

تصویر ۲. روابط بین متغیرها در حالت استاندارد

Chi-Square=671.95, df=100, P-value=0.00275, RMSEA=0.014

تصویر ۳. روابط معناداری بین متغیرهای پژوهش در حالت T value

فرضیه (۱) انزوای اجتماعی، بر یأس از تداوم روابط بین دانشجویان دانشگاه کردستان تأثیر معناداری دارد.

جدول ۷. نتیجه آزمون فرضیه اول

نتیجه	سطح معناداری	β استاندارد	آماره T
تأیید فرضیه	$P < 0.05$	۰/۱۴	۲/۳۶

با استناد به پایه نظری تحقیق، انتظار این است که بین دانشجویان دانشگاه کردستان، انزوای اجتماعی بر یأس از تداوم روابط تأثیر داشته باشد. ضریب تأثیر انزوای اجتماعی بر یأس از تداوم روابط با مقدار ۰/۱۴، دارای آماره ۲/۳۶ است. با توجه به اینکه آماره معناداری محاسبه شده، از مقدار ۲/۵۸ کوچکتر و از مقدار ۱/۹۶ بزرگتر است، تأیید فرضیه در سطح اطمینان ۰/۹۵ می باشد و در نتیجه فرضیه تحقیق تأیید شده است.

فرضیه ۲) انزوای اجتماعی بر احساس بی قدرتی در روابط دوستی بین دانشجویان دانشگاه کردستان تأثیر معناداری دارد.

جدول ۸. نتیجه آزمون فرضیه دوم

نتیجه	سطح معناداری	β استاندارد	آماره T
تأیید فرضیه	$P < 0.01$	۰/۳۶	۷/۳۸

انزوای اجتماعی بر احساس بی قدرتی در روابط دوستی با توجه به جدول (۸) دارای ضریب تأثیر ۰/۳۶ با آماره ۷/۳۸ است. با توجه به اینکه آمار محاسبه شده از مقدار ۲,۵۸ بزرگتر است، تأیید فرضیه در سطح اطمینان ۰/۹۹ می باشد و در نتیجه فرضیه تحقیق تأیید شده است.

فرضیه ۳) انزوای اجتماعی بر مطیع بودن و وابستگی فرد در روابط دوستانه بین دانشجویان دانشگاه کردستان تأثیر معناداری دارد.

جدول ۹. نتیجه آزمون فرضیه سوم

نتیجه	سطح معناداری	β استاندارد	آماره T
تأیید فرضیه	$P < 0.01$	۰/۲۷	۵/۵۹

با توجه به آنچه که در جدول (۹) نشان داده شده است، ضریب تأثیر انزوای اجتماعی بر مطیع بودن و وابستگی فرد در روابط دوستانه ۰/۲۷ با آماره ۵/۵۹ است. با توجه به اینکه آمار محاسبه شده از مقدار ۲/۵۸ بزرگتر است، بنابراین شاخص های آزمون آماری از توان لازم برای تأیید فرضیه در سطح اطمینان ۰/۹۹ برخوردارند و در نتیجه، فرضیه تحقیق تأیید شده است. با استناد به شواهد گردآوری شده از جامعه آماری دانشجویان دانشگاه کردستان باید

بپذیریم که انزوای اجتماعی بر مطیع بودن و وابستگی فرد در روابط دوستانه تأثیر معناداری دارد.

فرضیه ۴ انزوای اجتماعی بر بی‌اعتمادی و بدبینی به روابط دوستی بین دانشجویان دانشگاه کردستان تأثیر معناداری دارد.

جدول ۱۰. نتیجه آزمون فرضیه چهارم

نتیجه	سطح معناداری	β استاندارد	آماره T
رد فرضیه	P>0.01 P>0.05	۰/۰۶	۱/۰۹

ضریب تأثیر انزوای اجتماعی بر بی‌اعتمادی و بدبینی به روابط دوستی با توجه به جدول (۱۰) مقدار ۰/۰۶ با آماره ۱/۰۹ است که با توجه به اینکه آماره معناداری محاسبه شده از مقدار ۱/۹۶ کوچکتر است، فرضیه در سطح اطمینان ۰/۹۵ و ۰/۹۹ تأیید نشده است.

۴-۲-۴. برازش مدل تحقیق

برازش مدل به این معنی است که ماتریس وارینانس - کوواریانس مشاهده شده یا ماتریس وارینانس - کوواریانس پیش‌بینی شده توسط مدل باید مقادیری نزدیک به هم یا اصطلاحاً برازش داشته باشند. هر چه مقادیر ما در دو ماتریس به هم نزدیک‌تر باشند، مدل دارای برازش بیشتری است. در مدل‌یابی معادلات ساختاری، هنگامی می‌توانیم به برآوردهای مدل اعتماد کنیم که مدل دارای برازش کافی باشد.

در واقع شاخص‌های نیکویی برازش ناشی از تحلیل عامل تأییدی گویه‌های پژوهش به شرح جدول (۱۱) می‌باشند.

جدول ۱۱. شاخص‌های برازش متغیرهای پژوهش

شاخصها	مقدار کسب شده	مقدار قابل قبول	وضعیت
GFI	۰/۹۱۵	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
RESEA	۰/۰۱۴	کمتر از ۰/۰۵	برازش مطلوب
AGFI	۰/۹۴۸	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
CFI	۰/۹۷۴	بین ۰/۹۰ و ۱	برازش مطلوب

با توجه به جدول شماره ۱۱، تمام شاخص‌های بررسی شده به منظور ارزیابی برازش مدل عاملی تأییدی مورد پذیرش قرار گرفته‌اند. بنابراین می‌توانیم بگوییم که برازش این مدل تأیید شده است.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

بر مبنای آنچه از یافته‌های پژوهش می‌توانیم نتیجه بگیریم، تعداد افرادی که دانشجو به عنوان «دوستان خودش» تلقی می‌کند، بسیار کمتر (۳/۵ نفر) از افرادی است که با آنان ارتباط زیاد دارد (۷/۱ نفر) و این افراد را هم‌اتاقی و هم‌کلاسی خود می‌داند؛ یعنی دامنه رابطه دانشجویان با وجود آنکه زیاد بوده، دامنه تعداد دوستان آنان پایین است. از لحاظ تنوع شبکه دوستی، بیشتر دانشجویان در دوستی همسان‌گروهی قرار دارند، به این معنا که از لحاظ جنسیت، تحصیلات، مذهب، زبان، قومیت و ... با دوستان خود مشابه‌اند. این در حالی است که در حدود نیمی از دانشجویان از جنس مخالف‌اند و قومیتها و مذاهب مختلف در دانشگاه حضور دارند. بنابراین می‌توانیم بگوییم با وجود آنکه دانشگاهها تفاوتها را در کنار هم قرار می‌دهند تا ممزوج شوند، ولی این امتزاج در دانشگاه کردستان کمتر صورت می‌گیرد. میزان حمایتی که دوستان در شبکه دوستی از همدیگر دارند در سطح بالایی قرار دارد و این به معنای همبستگی گروه دوستی با همدیگر است، به طوری که احساس بی‌قدرتی و بی‌اعتمادی در روابط دوستی بسیار پایین است. وابستگی و مطیع شدن در روابط دوستی تقریباً در سطح متوسط است، اما یأس از تداوم رابطه دوستی بیشتر دیده می‌شود که می‌توانیم دلیل آن را این بدانیم که بیشتر دانشجویان در شهرهای مختلف در روابط دوستی‌ای قرار داشتند که با فارغ‌التحصیل شدن، به تداوم دوستی چندان امیدوار نبودند. به‌طور کلی میزان انزوای اجتماعی به صورت روابط عینی^۱ با وجود عرصه شبکه‌های اجتماعی و دغدغه‌های درسی و شغلی، بین دانشجویان دانشگاه کردستان پایین است.

باید همسو با دورکیم و آرنٹ بگوییم که انزوای اجتماعی دانشجویان دانشگاه کردستان بر یأس از تداوم روابط، احساس بی‌قدرتی در روابط دوستانه و مطیع بودن و وابستگی در روابط دوستانه آنان تأثیر دارد، زیرا که طبق یافته‌های این پژوهش و پژوهش وان بارسین^۲ (۲۰۰۱)، فرد منزوی عضوی از شبکه اجتماعی است، اما شبکه اجتماعی فرد، از او حمایت لازم به عمل نمی‌آورد و او را به حال خود رها می‌کند و براساس نتایج این پژوهش، مانند پژوهش صورت‌گرفته توسط فیشر، شبکه‌های اجتماعی و شبکه‌های حمایتی کوچک باعث انزوای اجتماعی و افزایش خطر آسیب‌پذیری جسمی و روحی می‌شوند که این پژوهش و پژوهش صورت‌گرفته توسط امیرکافی (۱۳۸۳)، این آسیب‌پذیری‌ها را تأیید می‌کنند

1. Face to face

2. Van Baarsen

و از جمله آنها می‌توانیم به یأس از روابط، احساس بی‌قدرتی و مطیع‌بودن و وابستگی اشاره کنیم. زیمل (۱۸۹۰) معتقد است جهان فرهنگ با آنکه ساخته انسانهاست، اما فرد منزوی واقع در جوامع مدرن چنین می‌پندارد که این جهان را هرگز نساخته است و ذهن بشر انواع فرآورده‌هایی را می‌آفریند که وجودی مستقل از آفریننده‌شان دارند و نیز مستقل از کسانی که این آفریده‌ها را می‌پذیرند یا رد می‌کنند عمل می‌کنند. به همین دلیل پیشرفت در تکامل فرآورده‌های عینی فرهنگی، به بی‌مایگی و بی‌قدرتی هرچه بیشتر افراد آفریننده می‌انجامد؛ به طوری که این بی‌قدرتی در سطح روابط فردی نفوذ خواهد کرد و حتی فرد به دلیل اعمال فرآورده‌های مدرن قادر نیست بر دوستان خود اعمال قدرت کند، زیرا قدرتی ماورای فرد و روابط آنها بر شبکه دوستی آنان اعمال خواهد شد که داده‌های این پژوهش، مهر تأییدی بر این نظریه‌اند. همچنین در نظر آرنت، آماده‌سازی انسانها برای ایفای نقش بی‌قدرتی، زمانی کامل می‌شود که مردمان روابط با هم‌وعشان و نیز روابط با واقعیت پیرامونشان را از دست داده باشند؛ زیرا همراه با ازدست‌دادن این روابط، انسان استعداد کسب تجربه و اندیشه را نیز از دست می‌دهد که با ازدست‌دادن اندیشه و عمل، افراد احساس یأس و ناتوانی و بی‌قدرتی می‌کنند که با این نظر آرنت نیز مطابقت دارد که: «قدرت و احساس توانایی همیشه از انسانهایی حاصل می‌شود که در ارتباط با هم عمل می‌کنند»؛ همچنانکه در این پژوهش، افرادی که در شبکه روابط اجتماعی قوی و بانسج‌امی قرار دارند، بیشتر احساس توانایی و قدرت می‌کنند.

براساس آنچه آرنت می‌گوید، انزوای اجتماعی عامل مطیع‌بودن و وابستگی فرد است. آرنت معتقد است افراد منزوی، با احساس ناتوانی و بی‌قدرتی‌ای که دارند، ناآگاهانه در پی این هدف‌اند که خود را به بخشی از واحدی بزرگتر تبدیل کنند و به نهاد، سازمان، گروه یا فرماندهی نیاز دارند تا بتواند بر احساس ضعف و ناتوانی‌شان چیره شود. چنین افرادی مطیع و وابسته به فرد یا هر چیز دیگری می‌شوند. در این صورت فرد از دیگران متفرق نمی‌شود که این موضوع، تأییدی دیگر بر نظریه آرنت و مهر ابطالی بر نظریه فردینبرگ است که «انزوای اجتماعی عامل تنفر از دیگران می‌شود.» فرد منزوی در واقع خود را تنها می‌یابد و در نتیجه آن مطیع دیگران خواهد بود که این ویژگی، باعث تأیید دیگران می‌شود.

لازم است برای کاهش انزوای دانشجویان، از طرق مختلف از جمله کلاسهای معارفه در نیمسال‌های اول تحصیلی، توانایی پذیرش تنوع‌ها ایجاد شود. می‌توانیم آنان را در

کلاسهای فرهنگی و هنری دانشجویی به این منظور تشویق کنیم؛ زیرا میزان تنوع در روابط آنان پایین بوده است.

منابع و مأخذ

- ابراهیمی‌مقدمیان، محمود(۱۳۸۱). عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر انزوای جوانان شهر همدان. **پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی**، دانشگاه اصفهان.
- آرنت، هانا(۱۳۸۸). **به سوی توتالیتاریسم**، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: جاویدان.
- آرون، ریمون(۱۳۹۶). **مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه‌شناسی**، ترجمه باقر پرهام، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- امیرکافی، مهدی(۱۳۸۳). طراحی الگوی جامعه‌شناختی انزوای اجتماعی در شهر تهران، **پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی**، دانشگاه تربیت مدرس.
- بشیری، حسین(۱۳۸۲). **دیپاچه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی ایران دوره جمهوری اسلامی ایران**، تهران: مؤسسه نگاه معاصر.
- جعفری، فاطمه(۱۳۹۵). بررسی رابطه میان استفاده از نرم‌افزارهای جانبی تلفن همراه (همچون تلگرام، وایبر و ...) با سبک زندگی زنان ۲۰ تا ۳۰ ساله منطقه ۵ تهران، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم ارتباطات**، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق.
- رابرتسون(۱۳۷۴). **درآمدی بر جامعه(با تأکید بر نظریه‌های کارکردگرایی، ستیزش و کنش متقابل نمادی)**، ترجمه حمید بهروان، مشهد: آستان قدس رضوی.
- رزاکی، سهراب(۱۳۸۲). «جامعه ایران: کدام چشم انداز»، **ماهنامه آفتاب**، شماره ۲۹: ۴۱-۲۹.
- رفیع‌پور، فرامرز(۱۳۸۰). **آنا‌تومی جامعه**، تهران: نشرنی.
- ریترز، جورج(۱۳۹۴). **نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر**، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- زیمل، گئورک(۱۳۸۲). «کلانشهر و حیات ذهنی»، ترجمه یوسف ابادری، **نامه علوم اجتماعی**، شماره ۳: ۶۶-۵۳. ستوده، هدایت‌الله(۱۳۷۴). **درآمدی بر روان‌شناسی اجتماعی**، تهران: آوای نور.
- شجاعی، مهلا(۱۳۹۲). بررسی رابطه بین ملاکهای دوستی و کیفیت دوستی با سبکهای هویت در نوجوانان دختر و پسر، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی**، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- کلاتتری، عبدالحسین و سیدسعید حسینی‌زاده‌آرانی(۱۳۹۴). «شهر و روابط اجتماعی: بررسی ارتباط میان میزان انزوای اجتماعی و سطح حمایت اجتماعی دریافتی با میزان تجربه احساس تنهایی»، **مطالعات جامعه‌شناختی شهری**، شماره ۱۶: ۱۱۸-۸۷.
- کاوسی، حامد، حسن رنگریز و بهمن سعیدی‌پور(۱۳۹۲). **بررسی رابطه بین نوع دوستی و وظیفه‌شناسی رفتار شهروندی سازمانی کارکنان با ابعاد کیفیت خدمات از دیدگاه دانشجویان دانشگاه‌های پیام نور استان کرمانشاه**، مقالات همایشهای ایران، کنفرانس بین‌المللی مدیریت، چالشها و راهکارها.
- کوزر، لوئیس(۱۳۹۲). **زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی**، محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- کیانپور، مسعود، صمد عدلی‌پور و حکیمه ملک‌احمدی(۱۳۹۳). «تعامل در فیس‌بوک و تأثیر آن بر هویت مدرن جوانان شهر اصفهان»، **مجله جهانی رسانه**، شماره ۲: ۱۵۳-۱۳۲.
- محسنی‌تبریزی، علیرضا(۱۳۷۰). «ببگانگی»، **نامه علوم اجتماعی**، شماره ۲: ۵۱-۳۳.

- محسنی، منوچهر، بهزاد دوران و محمدهادی سهرابی (۱۳۸۵). «بررسی اثرات استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی کاربران اینترنت»، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، شماره ۱۶: ۷۲-۹۵.
- محمدی‌شکیبا، عباس (۱۳۸۹). *نظرسنجی از شهروندان تهرانی درباره منافع فردی و جمعی*، تهران: مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه‌های صدا و سیما.
- مدرسی‌یزدی، فائزه، مهناز فرهمند و علیرضا افشانی (۱۳۹۶). «بررسی انزوای اجتماعی دختران مجرد و عوامل فرهنگی - اجتماعی مؤثر بر آن»، *فصلنامه علمی - پژوهشی مسائل اجتماعی ایران*، شماره ۱: ۱۴۳-۱۲۱.
- موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی (۱۳۹۵). *توزیع تعداد دانشجویان، دانش‌آموختگان و آموزشگران دانشگاهی مراکز آموزشی در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴*، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. https://irphe.ac.ir/files/site1/pages/Stat_1394_95/EnrolmentTable/1-2.pdf
- موسوی، سیدکمال و سکینه حیدرپورمرند (۱۳۹۰). *معمای بیگانگی در اندیشه اجتماعی*، تهران: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شاهد.
- نیازی، محسن و همکاران (۱۳۹۶). «تبیین جامعه‌شناختی فرهنگ فقر روستایی»، *فصلنامه علمی - پژوهشی مسائل اجتماعی ایران*، شماره ۱، ۱۶۷-۱۸۸.
- هزارجریبی، جعفر و رضا صفری‌شالی (۱۳۸۸). «بررسی رضایت از زندگی و جایگاه احساس امنیت بین شهروندان تهرانی»، *فصلنامه انتظام اجتماعی*، شماره ۳: ۱۴۴-۱۲۱.
- Bester, G, Budhal. R. S (2011). "Social isolation: a learning obstacle in the primary school", *South African Journal of Education*, 21(4). 16-33.
- Fisher.D.C, Kobayashi. Karen, Smith. A (2017). "The subjective dimension of social isolation: A qualitative investigation of older adults' experiences in small social support networks", *Journal of Aging Studies*, 4: 407-414.
- Goldenberg J, Libai B, Muller E (2001). "Talk of the network: a complex system look at the underlying process of word-of-mouth". *Mark Lett*, 12(3):211-223.
- Levine, D.N (1971). *Georg simmel on individuality and social forms*, Chicago: the University of Chicago press.
- Van Baarsen, Berna, Tom A. B. Snijders, Johannes H. Smit, and Marijtje A. J. Van Duijn (2001). "Lonely but Not Alone: Emotional Isolation and Social Isolation as Two Distinct Dimensions of Loneliness in Older People", *Educational and Psychological Measurement*, 61:119-35.